

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABİ LORD JONATHAN SACKS'İN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle**. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi **Anna'yla** birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Devarim

Tsedek: Adalet ve Şefkat

Moşe sıradaki nesle yönelik büyük veda konuşmasına başlarken, Tora'nın Beş Kitabı'nın sonuncusuna hâkim olan bir konuya, yani adalet konusuna odaklanır:

O zaman yargıçlarınıza şöyle emrettim:
"Kardeşleriniz arasındaki anlaşmazlıkları dinleyin ister Yisreeli, isterse de göçmen olsun, bir kişi ile diğeri arasında adil yargıda bulunun. Yargıda taraf tutmayın: küçüğü ve büyüğü eşit olarak dinleyin. Hiç kimseden yılmayın, çünkü yargı Tanrı'ya aittir. Size zor gelen herhangi bir davayı bana getirin ve dinleyeyim.

Devarim 1:16-17

Tsedek, "adalet", Devarim kitabında anahtar bir sözcüktür. Geçtiği en ünlü yer de şu pasuktur:

Adaleti, yalnızca adaleti takip et; bu sayede yaşayacak ve Tanrın *A-Şem*'in sana vermekte olduğu ülkeyi miras alacaksın.

Devarim 16:20

Tsedek – ve onun türevi olan *tsedaka* – sözcüğünün Moşe'nin Beş Kitabı'ndaki dağılımı rastgele olmaktan çok uzaktır. Bu sözcük, baskın bir şekilde birinci ve sonuncu kitaplarda yoğunlaşmıştır. Bereşit'te 16, Devarim'de de 18 kez geçmektedir. Şemot'ta yalnız dört, Vayikra'da ise yalnız beş kez geçen bu kullanımların biri hariç hepsi, iki *perek* içine odaklanmıştır: Şemot 23 (bu kitaptaki 4 kullanımdan 3'ü, iki pasukta toplanmıştır: 23:7-8) ve Vayikra 10 (burada da 5 kullanımın hepsi *perek* 19'dadır). Bamidbar kitabında bu sözcük hiç geçmez.

Bu dağılım, Humaş'ın kiasmik – yani ABCBA şeklinde – bir yapıya sahip olduğuna dair çok sayıdaki göstergeden biridir. Yapı şöyledir:

- A: Bereşit – Yisrael'in kadim tarihi (uzak geçmiş)
- B: Şemot – Mısır'dan Sinay Dağı'na yolculuk
- C: Vayikra – Kutsiyet kanunu
- B: Bamidbar – Sinay Dağı'ndan Yarden kıyılarına yolculuk
- A: Devarim – Yisrael'in ileri tarihi (uzak gelecek)

Tsedek/tsedaka motifi bu yapının kilit noktalarında karşımıza çıkmaktadır – dıştaki iki kitap Bereşit ve Devarim ile tüm Tora'nın merkezinde yer alan Vayikra 19. Sonuç olarak bu, Tora'nın bütününde net bir şekilde baskın olan bir sözcüktür.

Bu ne anlama gelmektedir? *Tsedek/tsedaka* sözcüğünü tercüme etmek neredeyse olanaksızdır; çünkü birçok farklı anlam tonunu içinde barındırır: adalet, sadaka, dürüstlük, namus, eşitlik, hakkaniyet ve masumiyet. Sözcüğün sırf hukuki adaletten çok daha fazla anlam taşıdığı açıktır. Tanah bunun için *mişpat* ve *din* gibi sözcükler kullanır. Bir örnek bu noktayı tasvir eder:

Eğer o fakir bir kişiye, ondan aldığın teminat senin elindeyken yatma. Teminatı gün batışıyla birlikte mutlaka ona geri ver. Giysisiyle yatacak ve seni mübarek kılacak. Bu senin adına, Tanrın *A-Şem*'in Huzuru'nda dürüst bir eylem (*tsedaka*) olarak sayılacak.

Devarim 24:12-13

Bu pasukta *tsedaka* sözcüğü hukuki adalet anlamında kullanılmış olamaz. Fakir bir

insanın yalnız tek bir mantoya veya örtüye sahip olduğu ve bunun da, aldığı bir borç karşılığında alacaklıya teminat olarak verildiği bir durumdan bahsedilmektedir. Hukuki açıdan, alacaklı bu mantoyu borç ödenene kadar elinde tutma hakkına sahiptir. Ancak bu hakka dayanarak hareket etmek, basitçe, *yapılması doğru olan şey değildir*. Zira bu, soğuk bir gecede kendisini sıcak tutacak başka hiçbir şeyi olmayan fakir kişinin insani durumunu göz ardı etmek olacaktır. Bu nokta, Şemot 22'deki paralel metni incelediğimizde daha da açık bir hal almaktadır:

Eğer akranın giysisini teminat olarak alırsan, onu güneş batana kadar ona geri vermelisin. Çünkü tek örtüsü budur; cildi için giysisidir o – neyle yatsın? Ve eğer Bana feryat ederse dinleyeceğim – çünkü lütufkârım Ben.

Şemot 22:25-26

Devarim'de *tsedaka* olarak tarif edilen durumun aynısı, Şemot'ta lütuf veya şefkat (*hanun*) terimiyle belirtilmektedir. Rabi Arye Kaplan, Devarim 24'teki *tsedakayı* “hayırseverce bir erdem” olarak çevirmiştir. Bence en iyi karşılığı “yapılması doğru ve uygun şey” veya “şefkatle dengelenmiş adalet” olacaktır.

Yahudilikte, adalet – *mişpat* değil, *tsedek* anlamındaki adalet – *şefkatle dengelenmelidir*. Venedik Taciri'nde, Portia'nın konuşmasındaki korkunç, trajik ironi de buradan kaynaklanır.

Merhamet zorla olmaz;
Gökten süzülen yağmur gibidir.
İki yönden kutsaldır:
Hem vereni kutsal kılar, hem alanı.
En ulu kişilerde en güçlü olur;
Tahtında oturan hükümdara Tacından daha çok yaraşır.
Hükümdarın asası, dünyasal gücü gösterir;
Hayranlık uyandıran, yüce bir mevkiin simgesidir;
Kralların korkutucu, ürkütücü özellikleri onda yatar.
Oysa merhametin yeri bütün bunların ötesindedir;

Kralların yüreğinde taht kurmuştur o;
Yüce Tanrı'nın bir özelliğidir.
Dünyasal gücün Tanrısal güce en yakın hali,
Adaletle merhametin uzlaşmasıyla ortaya çıkar. O halde, Yahudi;
Adalet istiyor olsan da şunu unutma:
Adalet uygulanacak olsa hiçbirimiz kurtulamazdık.
Dua ederken hep merhamet dilediğimiz gibi,
Yine ettiğimiz dua sayesinde
Yaptığımız işlerde merhametli olmayı öğreniriz.
Senin aradığın adaleti yumuşatmak için söyledim bunları...

Shakespeare, Venedik Taciri 4. Sahne 1. Perde¹

Shakespeare burada, Yahudiliğin katı adaletine (Shylock) karşılık Hristiyanlığın Ortaçağ'daki merhamet stereotipini (Portia) ileri sürmektedir. Ne var ki, Shakespeare'in gözden tamamen kaçırdığı bir nokta vardır (o dönemdeki baskın kültüre bakıldığında bunu fark etmesi zaten mümkün değildi): “Adalet” ve “merhamet” İbranicede birbirinin zıttı değildir; aksine, tek bir sözcükte – *tsedek* veya *tsedaka* – birbirine bağlıdır. Bu ironiyi daha da ağırlaştıran şey, Portia'nın konuşmasındaki ifade ve imgelerin (“Gökten süzülen yağmur gibidir”) tam da Devarim'den alınmış olmasıdır:

Yağmur gibi damlasın öğretim,
Çiy gibi aksın deyişim;
Yeşilliğin üstünde fırtına gibi,
Ve çimin üstünde yağmur damlaları gibi.
A-Şem'in İsmi'yle seslendiğimde
Teslim edin Tanrımızın büyüklüğünü.
Kaya! Eylemi mükemmeldir,
Zira tüm yolları adalettir.
Güven Tanrısı; haksızlık yok!
Dürüst ve doğrudur O.

Devarim 32:2-4

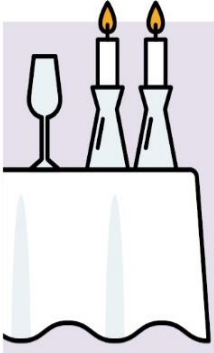
Venedik Taciri'nde Yahudi ve Hristiyan arasında kurulan asılsız karşıtlık, Hristiyan teolojisinde Yahudiliğin yakın dönemlere kadar acımasızca, gerçeğe aykırı bir şekilde tasvir edilmesinin çarpıcı bir göstergesidir.

Peki, adalet Yahudilikte neden bu kadar merkezi bir yere sahiptir? Çünkü tarafsızdır.

¹ Türkçesi: Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, 1992.

Tora'nın vizyonundaki kanun, zengin ve fakir, güçlü ve güçsüz, yerli veya yabancı arasında hiçbir ayırım yapmaz. Kanun önündeki eşitlik, Tanrı'nın huzurundaki eşitliğin insani terimlere tercümesidir. Tora, adaletin insani bir eser olmadığı konusunda tekrar tekrar ısrar eder: "Hiç kimseden yılmayın, çünkü yargı Tanrı'ya aittir." Ve Tanrı'ya ait olduğundan, ondan asla ödün verilmemelidir – ne korkuyla, ne rüşvetle, ne de iltimasla. Adalet kaçılmaz bir görev, devredilemez bir haktır.

Yahudilik bir sevgi inancıdır: Tanrın A-Şem'i sev; akranını kendin gibi sev; yabancıyı sev. Ama aynı zamanda bir adalet inancıdır; çünkü adalet olmazsa, sevgi yozlaştırır (elinde olsa, kim, sevdiklerinin iyiliği için kuralları eğip bükmezdi?) Yahudilik ayrıca bir şefkat inancıdır; zira şefkat olmazsa, kanunun ta kendisi eşitsizlik yaratabilir. Adalet ile şefkatin birleşimi, düzgün bir toplumun ilk ön koşulu olan *tsedek* tir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. *Tsedek* sözcüğü birçok farklı şekilde çevrilebilir. Bu sözcüğü siz nasıl yorumluyorsunuz?
2. Moşe, kimseden yılmamak gerektiğini, çünkü yargının Tanrı'ya ait olduğunu söylerken ne demek istiyordu?
3. Eğer bir yargıç olsaydınız, işinizin en zor yanı ne olurdu?